

Željka Tonković

Krešimir Krolo

**PREDNOSTI I NEDOSTACI KULTURNOG RAZVOJA ISTRE IZ PERSPEKTIVE
KULTURNIH EKSPERATA: REZULTATI KVALITATIVNOG ISTRAŽIVANJA**

Kolovoz, 2022.

1. UVOD

Istraživanje je provedeno u sklopu aktivnosti koje su planirane za potrebe Istarske kulturne agencije – Agenzia culturale Istriana, a u svrhu izrade nove kulturne strategije Istarske županije – Regione Istriana. Provedbom kvalitativnog istraživanja nastojalo se steći uvide u mišljenja aktera u kulturnom sektoru o kulturnom razvoju Istre te u njihova očekivanja od novog strateškog dokumenta kulturne politike. U istraživanju su sudjelovali kulturni eksperti, odnosno akteri s dugogodišnjim iskustvom rada u kulturi. Zbog specifičnih ciljeva istraživanja, korišten je namjerni uzorak. Sudionici istraživanja pretežno su predstavnici kulturnih organizacija i ustanova, ali i samostalni umjetnici i mikropoduzetnici u kreativnim industrijama. Pritom su pokrivena različita područja kulturno-umjetničkog polja, uključujući, između ostalih, muzejsko-galerijsku djelatnost, vizualne i izvedbene umjetnosti, dizajn, film i izdavaštvo. Podaci su prikupljeni tehnikom polustrukturiranog intervjua. Ukupno je provedeno 12 intervjua.

U istraživanju je korišten unaprijed pripremljeni protokol koji je formiran s obzirom na posebne ciljeve ove dionice istraživanja. Protokolom su obuhvaćene tri tematske cjeline. Prvi tematski blok bio je usmjeren na iskustva rada u kulturnom sektoru u pandemijskim i postpandemijskim okolnostima. Drugi blok se fokusirao na pitanja zadovoljstva i nezadovoljstva kulturnim razvojem Istre pri čemu se od sugovornika nastojalo doznati kako vide prednosti i nedostatke različitih aspekata razvoja kulture. Posljednji, treći set pitanja odnosio se na dokumente kulturne politike na regionalnoj razini i lokalnim razinama te je pokušao zahvatiti očekivanja sugovornika u pogledu buduće kulturne strategije Istarske županije.

Provedba istraživanja obuhvatila je razdoblje od lipnja do kolovoza 2022. godine. Zbog godišnjih odmora dio intervjua je proveden uživo, a dio online. Svi su razgovori tonski snimani, a sudionicima je zajamčena anonimnost i povjerljivost. Stoga su svi iskazi u ovom izvještaju anonimizirani kako se ne bi mogli povezati s identitetom sugovornika. Podaci su analizirani koristeći tematsko kodiranje, pri čemu su polazne teme bile identične tematskim blokovima na kojima se temeljio protokol intervjua.

2. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

2.1. OSVRT NA UTJECAJ PANDEMIJE NA KULTURNI SEKTOR

Većina predstavnika¹ organizacija civilnog društva požalila se na tešku situaciju uslijed dvogodišnje neizvjesnosti te su istaknuli kako je sustavna podrška u pandemijskim okolnostima uglavnom izostala, zbog čega su slabije organizacije prestale s aktivnostima. Kao donekle pozitivan primjer ističu mjere Ministarstva kulture i medija koje je reagiralo s dodjelom jednokratnih sredstava, ali ujedno konstatiraju da te mjere nisu bile dovoljne niti su svima bile dostupne, primjerice umjetnicima koji nemaju status samostalnog umjetnika. S druge strane, jedinice lokalne samouprave često su uslijed opće neizvjesnosti smanjivale proračunska izdvajanja za javne potrebe u kulturi, što se negativno odrazilo po održivost udruga i organizacija civilnog društva, posebno onih manjih koje u većoj mjeri ili čak isključivo ovise o financiranju iz lokalnih i regionalnih proračuna. Posljedično, došlo je velikih promjena u profilu aktera u kulturnom sektoru, ali i u povezanim djelatnostima unutar industrije zabave, s obzirom da su brojni pojedinci odustali od rada u kulturi. Problematičnim smatraju i to što se u procesu evaluacije projektnih prijava i dalje ocjenjuju aktivnosti u prethodnoj godini, premda je riječ o razdoblju u kojem su brojne aktivnosti bile onemogućene.

Prvo moram reći da je strašno razočaravajuće što nigdje nije bilo pitanja kako ste preživjeli. To je problematično. Neke udruge su potpuno obustavile svoje djelovanje.

Neke organizacije su preko noći nestale, a opstale su organizacije koje već imaju kontinuitet, koje imaju neku svoju strukturu.

2020. je bila za nas konkretno prestrašna godina. Mi smo veliki i prilično dobro financirani, ali neki nisu. Neke manje udruge i organizacije da su odustali i nestali. Pandemijska u kulturi je sigurno promijenila sliku aktera.

MKM je reagiralo, ne baš na vrijeme, ali oni su davali jednokratnu pomoć za izgubljene poslove za 2020. godinu, ovisno o broju izgubljenih poslova, a maksimalni iznos je bio 10.000 kuna. Što ćete vi s 10.000 kuna za 2020. godinu? 2021. je taj iznos bio 4000 kn, to se isplaćivalo jednokratno. Onima koji su u Zajednici samostalnih umjetnika u tri rate, ali tu smo isto negdje, oni u tri rate 12.000 kuna, a ove iduće 6000. A svi ti ljudi od toga žive.

Sami autori i umjetnici s kojima mi najviše radimo, njih većina nije sposobna ganjati takve natječaje kao fizičke osobe, svi su oni koji su najranjiviji ostali na prosjačkom štapu. Znam puno umjetnika koji su meni bliski, a koji su počeli čistiti apartmane, raditi po kafićima, sad promislite koliko će njima trebati vremena da se vrate.

¹ Rodna neutralnost: izrazi u ovom tekstu koji imaju rodno značenje jednako se odnose na muški i ženski rod.

Da, ali nakon dvije godine mi gotovo da moramo krenuti ispočetka. Izgubili smo ljude. Recimo, onda smo imali 5-6 zaposlenika i ako ti dvoje od njih otiđe, to je za nas katastrofa jer je tu (...) najveći problem nedostatak kvalificiranih ljudskih resursa. Nema šanse da nekoga nađemo, a sad nam je problem naći i čistačicu koje uglavnom rade u turizmu i traže 60-70 kuna po satu, a ja radnika u kulturi mogu platiti 30-40 kuna. Tako da je pandemija utjecala katastrofalno.

Prije početka pandemije imali smo ono što naši gospodarstvenici zovu rekordnom turističkom sezonom ikada, i kad god dolazi novac koji pokriva plaće, hladne pogone i sve ostale potrebe lokalnih samouprava, onda tu može biti i viška iz kojeg bi se pokrivala kulturne potrebe. (...) Pandemija je sve to zaustavila i vratila sve unatrag. Pandemija je sigurno blokirala stvari, ne samo prekidom javnih događanja nego i zaustavljanjem poboljšavanja sustava.

Kada je riječ o digitalizaciji kulturnih sadržaja i korištenju digitalnih alata za održavanje dijela aktivnosti u pandemijskim okolnostima, smatraju da im je to bilo iznimno korisno te da su uspjeli ne samo realizirati dio programa, nego i doći do nove publike. Kao što ističe jedna sudionica istraživanja, premda su u početku bili skeptični prema digitalnim formatima, na kraju su uspjeli proizvesti kvalitetan sadržaj. Istodobno, zaključuju da digitalizacija ne može u potpunosti nadomjestiti programe uživo.

Uvijek smo bili protivnici online formata, iz MKM su nam govorili šta tu sad komplicirate, pa svi idu online, jako smo bili protiv toga jer smo smatrali da nismo ni obučeni za to niti smo u stanju napraviti kvalitetan sadržaj i čekali smo prve povoljne prilike. I na kraju smo se snašli, stvorili nešto novo i bili smo zadovoljni.

S druge strane, nekoliko sudionika istraživanja smatra da im epidemiološke mjere nisu onemogućile djelovanje, kao ni ozbiljnije ugrozile egzistenciju. Pritom je važno istaknuti kako se radi o akterima koji su već etablirani u kulturnom polju, odnosno o organizacijama koje imaju dugogodišnje iskustvo rada u različitim turbulentnim okolnostima. Pored toga, može se primijetiti da su manju ugroženost doživjele organizacije koje su i prije pandemije razvijale digitalne alate za komunikaciju s publikom, kao i one kojima javne manifestacije nisu primarni fokus djelovanja. Premda je istraživanje provedeno na manjem uzorku, rezultati su u skladu s rezultatima istraživanja koje je na nacionalnom uzorku provelo Ministarstvo kulture i medija.²

Ja nisam bio toliko izravno pogođen, ali neki sektori jesu. Pitanje je i neke egzistencije, da ono što radiš može nestati preko noći.

Mislim da se civilno društvo u dijelu u kojem se ne bavi organizacijom evenata dobro snašlo. Mi smo se ionako navikli na djelovanje u turbulentnim okolnostima.

² Riječ je o istraživanju koje je za potrebe Ministarstva kulture i medija proveo autorski tim u sastavu: Dea Vidović, Željka Tonković, Ana Žuvela i Krešimir Krolo. Istraživački izvještaj je dostupan preko sljedeće poveznice: <https://kulturanova.hr/aktualno/vijesti-iz-zaklade/utjecaj-pandemije-i-potresa-na-kulturu>.

Mi se isključivo financiramo javnim novcem i nismo osjetili posljedice pandemije. Mi ne ovisimo o javnim nastupima, nemam pojma. Imali smo i edukacijske projekcije preko Zooma.

Na pitanje kako razvijati kulturu u postpandemijskom razdoblju većinom odgovaraju kako nema mjesta za euforiju, unatoč iznimno velikom interesu za kulturne sadržaje. Pojedini sugovornici smatraju da je još uvijek prisutna neizvjesnost zbog mogućih ograničenja ukoliko se situacija pogorša. Kako bi se neizvjesnost umanjila, jedan od prijedloga bio je da se organizira fond za sigurnost sektora, osobito izvaninstitucionalnog i nezavisnog sektora u kulturi, koji je bio najviše pogođen. Pored toga, zabrinutost civilnih aktera povezana je i s očekivanim jačanjem inflacije i moguće gospodarske krize, zbog čega se pribojavaju da bi kulturni sektor mogao biti snažno pogođen.

Stvari će nakon pandemije ići na bolje, ali vrlo polako. Javnom kulturnom sektoru je osigurano financiranje, s pandemijom ili bez nje, ali nezavisnom kulturnom sektoru, nama koji živimo iz godine u godinu ili iz mjeseca u mjesec, vrlo ćemo se sporo oporavljati.

Sadašnje stanje bih prije nazvao nekim posttraumatskim stanjem, a ne nekom euforijom. Mislim da ljudi i dalje razmišljaju u stilu što ako se to ponovi, kako planirati neku održivost ako se to ponovi. U tom smislu bilo bi dobro planirati i neki fond za sigurnost sektora.

I onda se dogodila korona. I bilo je baš dramatično. I sad uopće više nema tog elana, nemoj ništa, dobro je ovako, sve je nekako nesigurno, ta postpandemijska svijest je sad takva, zbog rata, inflacije i svega skupa. Stariji ljudi su otišli, a ni mlađi nemaju tog entuzijazma, nema onog ajmo nešto napraviti što bi bilo društveno korisno, makar i za neku manju lovu.

Naravno, uvijek postoji opasnost da jednom kad se nešto smanji da se nikad ne vrati na istu razinu. Zato treba zagovarati da se vratimo na onu razinu koja je bila prije pandemije. Sad postoji još veća opasnost da se zbog ekonomskih razloga svedemo na privjesak turizmu.

Nakon pandemije bilo bi bitno da kod struktura vlasti svih razina poraste svijest o tome da kultura nije trošak - a to je stav s kojim se susrećemo desetljećima - nego da je to doprinos onome što je u današnjem turizmu iznimno važno, a to je stvaranje imidža teritorija, stvaranje slike o kvaliteti života i poželjnosti turističke destinacije.

Kada je riječ o perspektivi razvoja kulture nakon pandemije, optimizam je ponajprije izražen po pitanju interesa publike koja se nakon dvogodišnjih restrikcija jako zaželjela kulturnih i zabavnih sadržaja. Uz to, akteri koji djeluju u privatnom sektoru općenito izražavaju optimizam, ističući kako je svaka kriza ujedno i prilika za razvoj i učenje te da bi kulturni sektor trebao nuditi kreativna rješenja i poticati inovacije, osobito u kriznim vremenima.

Ono što mislim da je dobro sad u postpandemijskom razdoblju je to što se publika jako zaželjela svih programa pa je puno veća posjećenost nego prije pandemije.

Svaka neprilika ustvari je prilika da se istakneš, pogotovo u kulturi koja je puna kreativnih ljudi koji bi se trebali snaći i pokazati koja je snaga kulture u društvu i da bez nje ne možemo. Na nama je da pokažemo da se bez nas ne može, a ne da budemo dio problema.

2.2. PREDNOSTI I NEDOSTACI KULTURNOG RAZVOJA ISTRE

2.2.1. Prednosti

Kada je riječ o prednostima kulturnog razvoja Istre, iz odgovora sudionika istraživanja proizlazi nekoliko ključnih tema. Prije svega, ističe se geografski položaj Istre na razmeđu Hrvatske, Slovenije i Italije, što je velika prednost ne samo za razvoj turizma nego i za lakše uspostavljanje međunarodnih veza. Specifičan geografski položaj, kao i prisutnost talijanske zajednice, utjecali su na oblikovanje kulturnog naslijeđa istarske regija koja na relativno malom teritoriju obiluje iznimnom raznolikošću. Upravo ta kulturna različitost koja je svojstvena Istri predstavlja iznimno vrijedan kulturni resurs, ali i turistički potencijal koji tek treba valorizirati. Ne manje važno, iskustvo življenja u regiji koju karakterizira dvojezičnost i multikulturalnost očituje se i u većoj otvorenosti i tolerantnosti njezinih stanovnika, što je istaknulo nekoliko sugovornika. Održavanje međunarodnih kontakata, osobito s Italijom, ključna je prednost koju bi u budućim razvojnim strategijama trebalo dodatno potencirati.

Ono što je dobro je što se ovdje ne gubi vrijeme na neke stvari, ovdje je neka miroljubiva kultura, i jedna kultura nenasilja, i kultura tolerancije.

Dobra strana Istre je to što je izuzetno otvorena, nema predrasuda, može se uživati u različitim sadržajima.

Prednost je osjećaj ljudi prema Istri, mislim da je Istra jako plodno tlo za razvoj kulturnih sadržaja i jako je autentična, ljudi je vole, ima fenomenalan imidž i prema van i prema unutra. To je nekakva snaga povezivanja i promocije prema vani.

Generalno je područje Istre raspodijeljeno u tri države: Sloveniji, Italiji i Hrvatskoj, iako je najveći u Hrvatskoj. Uvijek smo u doticaju s nekim drugim državama, kulturama, mladi su se redovito školovali vani ili su u doticaju s nekim tko se školuje vani.

Najveća komparativna prednost nam je u turizmu to što smo praktički u centru Europe i da ti od Venecije do Labina treba 2-3 sata autom. To puno znači i za kulturu jer kulturni konzumenti mogu lako doći do Istre na neku izložbu, koncert, operu itd.

Pored toga, sudionici istraživanja smatraju kako je dinamična kulturna i civilno-društvena scena Pule kao njezinog najvećeg urbanog središta važan adut razvoja cijele regije. Akteri iz

civilnog sektora pritom kao specifičnu prednost ističu i jačanje suradnje među organizacijama nezavisnog kulturnog sektora, iz čega su proizašle zajedničke zagovaračke aktivnosti i platforme za razvoj sudioničkog upravljanja u kulturi.

Baš u Puli, a nisam siguran za ove druge manje gradove u Istri, ovdje je ta dinamična urbana kultura koja mene zanima. Pula komunicira i s velikim centrima, Ljubljana, Trst, Zagreb, Rijeka. Tu je i jaka talijanska zajednica, to je jedan bitan resurs, sad je samo pitanje kako to prenijeti na mlade generacije.

Nešto pozitivno što se počelo događati je sve više suradnje na nezavisnom sektoru, spajanja, i to mi je drago, jer se jedino tako može nešto napraviti. Evo mi smo ovaj naš prostor nakon što smo ga uredili, otvorili za druge udruge koje nemaju svoj prostor, i za radionice i za prezentacije, pa i za sastanke itd.

2.2.2. Nedostaci

Kao što je vidljivo iz prethodnog poglavlja, odgovori sudionika istraživanja na pitanje o tome što su prednosti, odnosno snage kulturnog razvoja Istre, prilično su jednoobrazni te se uglavnom odnose na specifičnosti istarske regije, njezin geografski položaj i međunarodne kontakte. S druge strane, pitanje o nedostacima kulturnog razvoja ove regije potaknulo je znatno iscrpnije odgovore iz kojih proizlazi veći broj tema. Nedostaci i slabosti s kojima se suočavaju akteri u kulturnom sektoru mogu se podijeliti u dvije veće cjeline, prema tome je li riječ o unutarnjim slabostima samog sektora ili o problemima koji su prvenstveno izazvani izvanjskim čimbenicima, kao što su gospodarski i turistički razvoj Istre ili širi institucionalni okvir unutar kojeg djeluju.

Odnos kulture i turizma

Premda se istraživanje nije eksplicitno bavilo odnosom kulture i turizma, upravo je ta tema bila od središnje važnosti u većini intervjua. Naime, na pitanje kako vide stanje kulturnog sektora u Istri, njegove prednosti i nedostatke, kao i smjernice za poboljšanje, svi su sudionici istraživanja imali potrebu spomenuti turizam i njegov odnos s kulturom. Pritom je kod dijela sudionika, osobito sa civilne scene, prisutan stav prema kojem su „kultura“ i „turizam“ međusobno suprotstavljeni. Kultura se u tom pogledu vidi prvenstveno kao javno dobro koje služi zajednici, te koja je samim time nespojiva s tržišnom orijentacijom turističke industrije. Štoviše, turizam se doživljava kao prijetnja uravnoteženom razvoju kulture. Negativan utjecaj turizma prepoznaje se u turistifikaciji i festivalizaciji kulturne ponude koja se sve više prilagođava dinamici turističke sezone i potrebama jedinica lokalne samouprave za ljetnim manifestacijama. Premda su neki od sadržaja koji se odvijaju za vrijeme sezone kvalitetni, u intervjuiima se ističe da se radi o programima koji nemaju osobitu umjetničku vrijednost niti podižu razinu kulturne i turističke ponude. Također, ti su sugovornici mišljenja da bi trebalo

izmijeniti sustav raspodjele javnih sredstava, pri čemu bi manifestacije koje su primarno osmišljene kao dio turističke ponude sufinancirale turističke zajednice ili turističke tvrtke i agencije, dok bi se iz sredstava jedinica lokalne i regionalne samouprave financirala kultura koja zadovoljava potrebe stanovništva.

To se često nadovezuje na kulturni turizam, pa se izmišljaju svakakve priče da zabave turiste, o nekakvim lokalnim mitovima, legendama, folklor je barem nastao zbog nekakvog očuvanja identiteta, iako je i on umjetan, arkadijski. A ovo što se radi s turistima je totalno ludilo, to je stvaranje nekakvih novih sadržaja zbog zabave turista.

Mislim da se kulturna proizvodnja u Istri svela jako na turistifikaciju. U početku nam je to bio dobar moment jer smo od toga mogli živjeti i na neki način su ti turistički proizvodi, iako nisu bili toliko komercijalni, ali ne mogu reći da su bili umjetnički izvrsni, pomagali da bismo se uspijevali baviti ovom nekom umjetničkom izvrsnošću. Međutim sada to sve ide u smjeru proizvodnje sadržaja i programa namijenjenih kulturnom turizmu.

Problem je što se jako puno sadržaja podređuje turizmu. Neki put mi se čini da se kulturni sadržaj više usmjerava prema turistima nego prema lokalnom stanovništvu.

I onda je cijelo vrijeme koketiranje s tim turizmom. Po meni tu treba paziti i odijeliti ono što je turistički, što će živjeti turistički i oni što je kvalitetno i što može živjeti cijelu godinu.

Kao poseban problem izdvajaju i sve naglašenije razlikovanje između bogate kulturne ponude tijekom sezone i zimskog razdoblja koje karakterizira manjak sadržaja, osobito na obali. Sugovornici stoga predlažu da se više pozornosti posveti razvoju kulturne ponude izvan turističke sezone.

Imamo mi u Puli i Istri još jedan problem, a to je disbalans između ljeta i zime, između zimskog mrtvila i ljeta gdje ne možete sve popratiti. To je pogotovo zadnjih godina, s porastom turizma u Istri, ali uvijek je to na neki način problem.

Ono što vidim kao problem je to što veći dio ove ponude je fokusiran u ljetnim mjesecima, odnosno prati turističku sezonalnost, dok je zima malo umrtvljena, pogotovo na obali. U središnjoj Istri je nekako obrnuta situacija, aktivnija je scena kroz jesen, zimu, proljeće, a ljeti se sve premješta na obalu.

Za razliku od sugovornika koji su se većinom fokusirali na negativne aspekte utjecaja turizma na kulturu, dio eksperata smatra kako „kulturu“ i „turizam“ ne treba gledati kao međusobno suprotstavljene. Smatraju da turističkim razvojem treba upravljati na način da se umjesto masovnog turizma radi na razvoju kulturnog turizma i brendiranju Istre kao destinacije kulturnog i kreativnog turizma. Isto tako, potrebno je razvijati ponudu koja bi mogla privući cilijane tipove turista, a to su turisti veće platežne moći koji se u izboru destinacije vode kvalitetom kulturne ponude. Kao pozitivne primjere takvog razvoja u intervjuima su spomenuti Grožnjan i Svetvinčenat koji se upravo zahvaljujući dobro osmišljenim programima i festivalima uspijevaju profilirati, premda i to ostaje samo u okvirima ljetne sezone. Činjenicu

da je Istra turistička regija treba iskoristiti kako bi se razvio onaj tip turizma koji djeluje poticajno na razvoj kulture. Pojedine istarske gradove i mikro-regije trebalo bi brendirati kao kulturne centre ili gradove kulture. S obzirom da su kultura i turizam usko povezani, komplementarni i međusobno podržavajući, nužno je osmisliti kvalitetne proizvode koji mogu brendirati Istru kao destinaciju kulturnog turizma. Ne umanjujući važnost bogate kulturne baštine koju tek treba adekvatno turistički valorizirati, naglasak bi trebalo staviti na razvoj suvremene umjetničke produkcije. Takav bi pristup djelovao poticajno na umjetnike i ostale aktere u privatnom, javnom i civilnom sektoru. Sugovornici pritom ističu kako bi trebalo oprezno pristupiti interpretacijama kulturne baštine i angažirati stručnjake koji su kompetentni o tome govoriti. Kao dio cjelovite turističke ponude, kultura ne bi smjela izgubiti svoje vrijednosti.

Turistifikacija svega, to je loše. Ali sa takvim većim projektima da ih sistematski razvijate vi ćete imati visoku kulturu, dolazit će vam umjetnici takvog kalibra, oni za sobom vuku druge i to vam je promidžba za tu regiju. Ali onda ćete imati i takve goste. Ne bježim ja od turizma, ali na drugi način. Mi u Istri i dalje imamo masovni turizam, naši gosti su niža srednja klasa. Znači oni koji imaju kolektivne godišnje, to su radnici u tvornicama, nemam ja ništa protiv njih, svi imaju pravo na odmor, ali zašto takvi turisti dolaze kod nas: jer smo mi takva regija.

Ono što je meni jako važno je da se spajaju biznis i turizam sa kulturom, mislim da je to budućnost, da je jako važno osvijestiti da kultura može biti veliki ekonomski faktor i jako doprinijeti boljitku života. Ne samo da stvara kvalitetne sadržaje, nego može biti i prosperitetna. Ima puno prostora za ubaciti kulturu u turizam, to se već događa, ali bi trebalo biti još i jače.

Ja u turizmu vidim prednost jer nam financijski može pomoći u mnogim segmentima, samo da se rade umjetnički kvalitetni proizvodi, a ne produciraj bilo što. S te strane turizam uopće nije loša stvar, tu bismo mogli kreirati novu ponudu kroz međusektorsku suradnju, suradnju s akademskom zajednicom, novim tehnologijama da se sve dignu na novu razinu.

Turizam je tu. Možda zapravo i kroz taj turizam bi trebalo kulturu isprofilirati, da bude Bali u nekom smislu. Jer nije da svi ljudi žele samo doći na plažu i jesti sladoled, neki žele vidjeti i kulturu. Mislim da bi trebalo jasnije definirati neke granice kulture i naći neki model kroz koji bi kultura u tom turizmu sebe predstavila. Da se shvati da se kulturu treba prezentirati kroz turizam. Ne da je kultura nešto posebno, nego ta kultura je dio turizma koji želimo razvijati.

Turizam bi trebao velikim dijelom proizlaziti iz kulture prostora jer ono što se danas traži je autentičnost. Turizam je naprosto činjenica našeg prostora, a bez kulture se ne može, tako da je jedina opcija promišljen suživot koji onda stvara jednu vrijednost. Kao što ne možemo bježati od novih tehnologija, tako ne možemo bježati ni od činjenice da smo turistička zemlja i regija. Moramo izvući najbolje iz toga.

Sektorski problemi

Pored općenitih izazova razvoja kulture u okvirima izrazito turistificirane regije, vrijedi istaknuti i neke probleme koji su specifično vezani za određene kulturno-umjetničke djelatnosti. Primjerice, akterima koji djeluju u izvedbenim umjetnostima kronično nedostaju prostori za rad, kao i dvorane za javne nastupe. Unatoč činjenici da u Istri postoji više dvorana, one su većinom nedostupne za civilne organizacije, budući da se njihovo korištenje naplaćuje. Akteri koji se bave izvedbenim umjetnostima smatraju i da se tim prostornim resursima uglavnom loše upravlja te da nerijetko služe za najam u komercijalne svrhe ili za gostujuće izvedbe, dok se propušta iskoristiti njihov puni potencijal za razvoj lokalne kulturne produkcije. Također, u intervjuima je više puta spomenuto Istarsko narodno kazalište (INK) kao primjer javne ustanove u kulturi koja nije u dovoljnoj mjeri otvorena za suradnju s akterima nezavisne kulturne scene, o čemu će više govora biti u nastavku ovog izvještaja.

Velika većina dvorana svela se na dvije funkcije: najam dvorana i kupnja gotovih proizvoda. To onda nisu više mjesta kreacije.

Veliki problem nam je to što nemamo prave prostore za izvedbene umjetnosti, INK se tek sad počelo otvarati prema nekim novim predstavama i izričajima. (...) Zbog toga i kada uspijemo napraviti predstave, nemamo ih gdje igrati, odnosno to je jako teško.

Postoje prostori, postoje pučka učilišta u svim gradovima koji imaju opremljene dvorane, a što je izuzetan resurs za budući razvoj jer su te dvorane dobro opremljene i kad bi upravljanje tim prostorima bilo drugačije mogli bismo krenuti dalje.

Umjetnici i predstavnici organizacija koje djeluju u području vizualnih umjetnosti kao poseban problem ističu nedovoljnu zainteresiranost publike za njihove programe, kao i nerazumijevanje suvremene umjetnosti, što posebno dolazi do izražaja u manjim sredinama zbog njihove slabije naseljenosti. Zbog toga smatraju kako bi u narednom razdoblju trebalo dodatno raditi na programima razvoja publike, kako bi se stvorile potrebe za sadržajima koje nude.

Težak je to put jer se mi bavimo baš suvremenom umjetničkom praksom koja je uvijek na granici eksperimenta i propitivanja što je to suvremena umjetnost. Tako da u malim sredinama gdje nemaš neki response, gdje ljudi to ne razumiju, onda pružaju i otpor. Tako da je to malo donkihotovski, ali čini mi se da ide polako. (...) Ne znam, fali možda 5000 ljudi koji bi konzumirali kulturu, to mi se čini najveći problem, da ljudi nemaju potrebu za takvim sadržajima, pogotovo za takvim ekstremnim sadržajima.

A što se tiče kulture, to je problem tih malih sredina. Koliko jedna Pula uopće ima publike?

Možda je problem i koliko uopće domaće stanovništvo participira u svim tim sadržajima. Koji put mi se čini da je kultura pri dnu od svih sadržaja koje ljudi konzumiraju, pa možda to ima veze s tim prema kome se usmjerava taj sadržaj.

Osim toga, vizualne umjetnike pogađa i problem nerazvijenog umjetničkog tržišta, zbog čega im je teško doći do dobrih klijenata, odnosno kupaca. Institucije koje djeluju u polju vizualnih umjetnosti (javni muzeji, galerije) također nemaju dovoljno kapaciteta kojima bi pomogli u stvaranju uvjeta za razvoj tržišta umjetninama. Prethodno spomenuto nerazumijevanje tržišnih potencijala kulture također predstavlja prepreku. Ipak, ovdje treba konstatirati da nerazvijeno umjetničko tržište nije specifičnost samo Istre već i cijele Hrvatske, što je prepoznato i u studiji mapiranja kreativnih industrija koju je za Hrvatski klaster konkurentnosti kreativnih i kulturnih industrija proveo Ekonomski institut.³

Recimo, kod nas poduzetnici ni ne znaju da imaju porezne olakšice za kupnju umjetničkih djela, da se na to ne plaća PDV. A to je jako bitan segment.

Akteri koji dolaze sa civilne scene ističu kako im posebnu teškoću predstavlja pronalaženje radne snage, kao i zadržavanje zaposlenih koji nerijetko odlaze na bolje plaćena radna mjesta izvan kulturnog sektora. Pored toga, ističu kako se radna mjesta u udrugama rijetko uspijevaju osigurati preko projekata, dok izostaju oblici dugoročne institucionalne i programske podrške koja bi udrugama jamčila sigurnost. Kao važan izuzetak pritom izdvajaju programe podrške Zaklade "Kultura nova".

Mi u ovoj udruzi muku mučimo sa zapošljavanjem, inače smo svi volonteri, a ove godine sam ja prvi put zaposlena na pola radnog vremena (...) Mi se nikako ne možemo stabilizirati jer novce trošimo na programe i aktivnosti (...) i to je najveći problem.

Također i zbog fluktuacije radnika, nitko se tu nije zadržavao, kolege koji su dolazili iz Zagreba oni su vrlo brzo odlazili kad bi našli nešto drugo. (...) Imamo i potkapacitiranost u udrugama, ljudi koji su stvarno dobri vrlo brzo odlaze, nisu cijenjeni, njihov rad nije dovoljno valoriziran posebno u manjim sredinama.

Problem nedostatka radne snage u kulturi posebno je izražen kada je riječ o nedostatku specifičnih kadrova, a pogotovo kulturnih menadžera koji bi trebali preuzeti upravljanje programima. Govoreći o nedostatku educiranih kulturnih menadžera, nekoliko je sudionika istraživanja izrazilo nezadovoljstvo postojećim studijem Kulture i turizma na Fakultetu ekonomije i turizma. Premda bi taj studijski program trebao proizvoditi kulturne menadžere i producente, sudionici istraživanja smatraju da se radi o programu koji nije prilagođen potrebama kulturnog sektora. Također drže da bi kulturni profesionalci trebali voditi kulturnu politiku, polazeći pritom od zadanih ciljeva i prioriteta.

Isto tako je to povezano i s današnjim razumijevanjem što je kulturni menadžment, što znači programirati program neke ustanove koja se bavi kulturom. To je sve svedeno, vjerojatno zbog tog smjera Kultura i turizam na Fakultetu ekonomije i turizma na vrlo loše temelje.

³ Rezultati studije mapiranja kreativnih industrija u Republici Hrvatskoj dostupni su preko sljedeće poveznice: <https://kreativneindustrije.me/wp-content/uploads/2019/07/09-Mapiranje-kreativnih-i-kulturnih-industrija-u-Republici-Hrvatskoj.pdf>.

Nemamo dovoljno visokoobrazovanih u kulturi. Pogotovo nam nedostaje kulturnih menadžera, iako imamo smjer Kultura i turizam koji nije dobar. To su glavne slabosti. Oni nauče neke tehničke stvari, ali ne znaju zapravo raditi u kulturi. Nama nedostaje onaj renesansni tip čovjeka.

Pored nedostatka radne snage, odnosno problema u pronalaženju i zadržavanju radnika u kulturi, kao i specifičnih profila kulturnih profesionalaca, sudionici istraživanja ističu kako je nedostatak mladih ljudi u kulturnom sektoru sve izraženiji. Da je nužno povećati interes mladih za aktivno sudjelovanje u kulturno-umjetničkim djelatnostima, što bi s vremenom rezultiralo s pomlađivanjem kulturne scene, smatraju podjednako akteri iz javnog i civilnog sektora u kulturi. Zbog toga smatraju kako bi upravo rad s mladima kroz programe razvoja publike trebao biti među prioritetima buduće kulturne strategije.

Ono što fali u kulturi je više konkretnih radionica gdje mladi mogu proizvesti svoj proizvod do kraja, u bilo kojem mediju, da baš imaju svoju autonomiju u radu. Jako je bitno shvatiti tu dinamiku mladih jer su s jedne strane konzumenti kulture, a s druge strane budući proizvođači kulture.

Polako je vrijeme da prepustimo palicu nekim novim generacijama.

Mora doći i do smjene generacija, ja se već osjećam kao dinosaur. Barem netko 10 godina mlađi. Kontinuitet je okej, ali problem je prenijeti to na nove generacije. Kada su ljudi predugo na istim pozicijama, bez obzira koliko bili osviješteni, ipak bi trebali dati nekim novim generacijama da ih u jednom trenutku zamijene.

Mislim da bi trebalo privlačiti, odnosno zadržavati mlade ljude. Ne samo kao publiku nego kao kreatore. Treba naći metode kako uvući mlade ljude čak u neke stare organizacije kao što je naša.

Nadalje, premda je posljednja kulturna strategija naglasila važnost umrežavanja subjekata koji su bitni za istarski kulturni razvoj, suradnja unutar kulturnog sektora još uvijek nije na zadovoljavajućoj razini. Prema iskazima sugovornika, posebno je nedostatna suradnja između ustanova i organizacija civilnog društva. Kao što ističu dva predstavnika civilnih organizacija:

Ono što nedostaje je povezanost, suradnja, što se može kroz kulturne politike unaprijediti ili kroz nekakve alate. Ljudi se često doživljavaju kao konkurencija, čak i ovdje u Rojcu. Ustanove isto baš ne surađuju previše, čak ni muzeji, iako je bilo zanimljivih projekata. Nezavisno kazalište ne može tek tako koristiti prostor kazališta u Puli, oprema je skupa i brzo zastarijeva i pitanje je kako se baviti kulturnom produkcijom koja košta.

Suradnja s nekim institucijama je ok, a neke institucije su zatvorene i dalje. Ono na čemu je bio naglasak u kulturnoj strategiji Pule je bilo baš to nazovimo ga umrežavanje, odnosno suradnja i dijeljenje resursa, hladnog pogona, to što udrugama nedostaje. (...) Ne kažem da je sve na institucijama, i nezavisna scena je neki put zatvorena i sklona kritici. Iz tog umrežavanja institucije bi dobile ono što nikada ne

uzimaju u obzir, a to je veliko akumulirano znanje iz nezavisnog sektora, a taj bi sektor dobio resurse kojima raspolažu institucije.

Povezano s tim, više je sudionika istraživanja izrazilo nezadovoljstvo načinom na koji funkcioniraju neke kulturne ustanove. Kritike se ponajprije odnose na Istarsko narodno kazalište, koje je po mišljenju eksperata preskupo u odnosu na kvalitetu programa koje producira. Osim INK-a, sudionici istraživanja često su spominjali Muzej suvremene umjetnosti Istre kao primjer ustanove koja nije opravdala svoje osnivanje s obzirom da još uvijek nema svoj stalni postav, dovoljan broj zaposlenih kao ni jasnu programsku koncepciju. Osim navedenih ustanova koje su u intervjuima više puta istaknute kao problematične, sudionici istraživanja smatraju da su kulturne ustanove često previše zatvorene u sebe, neučinkovite te da je upitno u kojoj mjeri opravdavaju dodijeljena sredstva.

Kad se radi o institucionalnoj kulturi, mislim da imamo neke mastodonte koji ne funkcioniraju dobro, prije svega to je kazalište u Puli (INK) koji je nevjerojatan gutač sredstava koji su namijenjeni cijeloj kulturi. Kazalište bi trebalo biti neki pokretač kulturne scene, a ne pasivni promatrač i displejer gostujućih predstava, što je lijepo vidjeti, ali nema tog kulturnog rasadnika, nešto što bi okupljalo sve generacije. (...) Mislim da kad netko ima toliko proračunskih sredstava da bi trebalo raditi ozbiljnije, da se radi nešto što će biti dobro za sve nas.

Druga situacija kad govorimo o institucijama je Muzej suvremene umjetnosti u Istri za koji smatram da je potpuno promašena investicija, ne može se čak tako ni zvati kako se zove. To treba dobro preispitati, zašto to postoji, čemu to postoji, zbog čega postoji takav muzej koji nema fundus, koji nema zaposlene ljude, tj. ima, ali ne dovoljno, kao i uvijek, a znamo da je suvremena umjetnost nešto što svaki umjetnički grad mora imati.

Mi recimo imamo Muzej suvremene umjetnosti Istre, a što on nudi? On nema stalni postav, a to bi trebala biti krovna institucija vizualne umjetnosti. A financira ih se svejedno.

Financiranje kulturnog sektora: nedostatak kriterija i financijska održivost kulture

Predstavnici udruga i organizacija civilnog društva također su istaknuli nezadovoljstvo postojećim sustavom alokacije sredstava za financiranje javnih potreba u kulturi. Konkretno, kada je riječ o sredstvima koje dodjeljuje Istarska županija smatraju da bi, s obzirom da je ionako riječ o manjem fondu, trebalo financirati isključivo projekte koji su od županijskog značaja. Dodjela sredstava pritom bi se trebala voditi kriterijima koji se temelje na sektorskim analizama i strateškim dokumentima. Na isti način trebalo bi urediti i dodjelu sredstava iz općinskih i gradskih proračuna. Pored toga, smatraju problematičnim to što se ustanove kojima su osnivači jedinice lokalne i regionalne samouprave javljaju na natječaje za financiranje javnih potreba u kulturi, što dovodi u nepovoljan položaj aktere izvaninstitucionalne kulture. Stoga predlažu da se formira zaseban fond iz kojeg bi se pokrivali programski troškovi OCD-ova.

Iz županijskih sredstava trebalo bi financirati ne na stotine projekata iz svake općine i sela, nego samo one projekte koji su od županijskog značaja, npr. manifestacije zbog kojih će netko doći iz Beča u Istru.

Po meni je to apsurdno da u proračun za kulturu grada i županije ulaze i oni programi koje oni sami financiraju. Znači, oni se sami natječu za svoja sredstva. Ja sam puno zadovoljniji odnosom prema kulturi i financiranjem kulture od strane MKM u odnosu na bilo koju drugu regionalnu ili lokalnu samoupravu, puno je bolji tretman. Posebno je važno što se iz sredstava Hrvatske lutrije financira Zaklada "Kultura nova" koja isključivo financira nezavisni kulturni sektor.

I ako se sad bude radila županijska kulturna strategija, opet će se raditi na način da se neće raditi sektorske analize, a bez njih svi javni pozivi za financiranje programa nisu dobri jer ne daju inpute kuda bi i kako bi se sektor mogao dalje razvijati.

Mislim da bi trebalo naći neku vrijednosnu skalu, a ne reći super je sve jer ima puno programa. Neke kriterije. Ne mogu u istom košu za financiranje biti neki ekstremni art projekt koji imaju svoju vrijednost i neki festivali koji zapravo je ono poluzabavne komercijalne svrhe.

Financiranje kulturnog sektora u Istri je jako siromašno. Evo sad su izašli rezultati Istarske županije, svakome su podijelili po 10.000 kuna pa se vi mislite što ćete s tim, i to nasred godine kad ste puno toga već odradili.

S druge strane, govoreći o financiranju kulturnog sektora, nekoliko je sudionika istraživanja izrazilo nezadovoljstvo zbog nesposobnosti javnih uprava da ostvare prihode ondje gdje za to postoje mogućnosti. Kao primjere ističu dodjeljivanje dozvola za snimanje filmova ili dozvola za korištenje javnih površina poput pulske Arene bez uzimanja naknada ili uz vrlo niske naknade. Kao što ističe jedna sudionica istraživanja:

Onda i ta filmska komisija. Zašto smo mi filmska destinacija? Zato jer smo jadni, jeftini. Zato županija kroz filmsku komisiju odlučila da će se sve pripremiti za filmske kompanije, naći lokacije, riješiti dozvole, sve što treba, bez da im se uzme kuna. A toga nema nigdje u svijetu. Na tome se treba zaraditi, a ne da bude besplatno.

Tablica 1. Prednosti i nedostaci kulturnog razvoja Istre: sažetak

prednosti (snage)	nedostaci (slabosti)
geografski položaj	masovni turizam; turistifikacija
bogata kulturna baština	festivalizacija kulture
otvorenost	sezonalnost kulture (ljet-zima)
tolerancija	nedostatak prostora (dvorana) za izvedbene umjetnosti
međunarodni kontakti i mreže	zatvorenost kulturnih ustanova za suradnju
kulturni turizam	nezainteresiranost publike za suvremenu umjetnost (manje općine i gradovi)
gospodarska razvijenost	nerazvijeno umjetničko tržište
autentičnost	nedostatak radne snage u kulturi
snažna civilna scena	manjak kvalificiranih kulturnih menadžera i producenata
	nezainteresiranost mladih za kulturu i rad u kulturnom sektoru
	nepравedan sustav raspodjele javnih sredstava za kulturno-umjetničke djelatnosti
	nedostatno financiranje kulture

2.3. OSVRT NA AKTUALNE DOKUMENTE KULTURNE POLITIKE

Sudionici istraživanja većinom su bili uključeni u proces izrade županijske kulturne strategije (IKS) zbog čega su se u intervjuima mogli osvrnuti na taj dokument i ono što je na temelju njega ostvareno. S druge strane, mnogi su konstatirali da nisu upoznati s dokumentima kulturne politike na lokalnih razinama, što je osobito slučaj kada je riječ o kulturnoj strategiji grada Pule. No, bez obzira na mjesto djelovanja, kao glavni nedostatak ističu neprovođenje takvih dokumenata u praksi, što se može iščitati iz sljedećih citata:

Oni su vrlo kvalitetni, vidi se da se radilo sa svima nama u raščlanjivanju problema i postavljanju ciljeva, međutim ništa se nije implementiralo. To je ona hrvatska poznata problematika u svim sektorima, postoji strategija, ali ne postoji provedbeni plan.

A to su kao sve strategije, slovo na papiru. Bili smo uključeni u te procese, sam proces je bio super. Međutim, sve ono što se detektira, to uđe u dokument, ali se ne provodi. (...) Da se sad usporedi što je napravljeno i što stoji u Strategiji, ja mislim da bi rezultati bili poražavajući.

Osnovni problem je u implementaciji. Većina tih strategija se radi samo zato što se moraju imati, iz formalnosti. Oni i dalje rade sve po istom. Ako imaš strategiju onda bi trebao imati operativne planove za svaku godinu kako to implementirati. Nego oni svake godine jednostavno raspišu natječaj za javne potrebe u kulturi i to je to.

Čitala sam županijsku strategiju. Silno sam razočarana kad čitam te strategije i kad onda vidim što se od toga ostvarilo.

Slična zapažanja o neprovođenju strateških dokumenata ističu i akteri koji djeluju u manjim općinama i gradovima u Istri. Pojedini sugovornici ističu da se u njihovoj jedinici lokalne samouprave kulturi općenito pridaje premalo pozornosti.

Što se tiče Vodnjana, to uvijek ostane mrtvo slovo na papiru.

A što se Novigrada tiče, kultura je tu uvijek zadnja, više se investira u sport, u nogomet konkretno.

Lokalne razine su još gore, samo u Puli postoji odvojen odjel za kulturu, dok recimo u Rovinju kultura spada u društvene djelatnosti. Kultura je samo navedena u master planu turizma.

S druge strane, pojedini odgovori sugeriraju da postoje i pozitivni primjeri jedinica lokalne samouprave u kojima su u posljednjih nekoliko godina, čak i unatoč pandemijskim okolnostima, realizirani značajni projekti u kulturi.

Međutim, kultura je kod nas više usmjerena na kulturnu baštinu prvenstveno i tu smo prilično bili uspješni i u samom akcijskom planu smo sve aktivnosti realizirali, ali to su sve bile aktivnosti kojima pandemija nije smetala. U Buzetu smo uredili novu knjižnicu, digitalizirali smo kino i nakon 20 godina pokrenuli kino projekcije u gradu koje imaju i prilično lijepu posjećenost. Obnovili smo nekoliko objekata zaštićene

kulturne baštine. Ono što nismo stigli je modernizacija Zavičajnog muzeja, osuvremeniti ga i približiti ga današnjoj publici.

Nadovezujući se na pitanje (ne)provođenja strateških dokumenata, kulturni eksperti posebno zamjeraju donošenje strateških dokumenata bez pratećih financijskih planova, kao i bez donošenja politički nepopularnih odluka o prioritetima u pogledu raspodjele javnih sredstava. Zbog toga smatraju da je ubuduće nužna evaluacija svake kulturne strategije, kako bi se evidentiralo što je učinjeno u jednogodišnjem razdoblju.

To nisu strategije u kojima odredimo što je bitno, a što ćemo možda eliminirati, tako da je to neki demokratski kompromis koji ne sadržava financijski okvir i zapravo nije provediv.

Govoreći o temeljnim dokumentima kulturne politike na lokalnoj i regionalnoj razini, pojedini su sudionici istraživanja istaknuli kako je jedan od većih izazova pri izradi takvih dokumenata taj što se kulturnjaci jako teško odvajaju od partikularnih interesa vlastitih organizacija ili vlastitog područja djelovanja, zbog čega ne uspijevaju sagledati širu sliku kulturnog razvoja.

Ja sam imao situacije gdje sam sudjelovao na događajima, dajemo prijedloge, i sugovornici kažu: „Mi 20 godina dajemo prijedloge i nikad se ništa nije realiziralo iz svega toga“. Možda im je zato teško baviti se općim stvarima pa gledaju samo svoje organizacije.

Premda ne postoji sustavna evaluacija, neki su sugovornici istaknuli kako su pojedini ciljevi kulturne strategije uglavnom ostvareni. Pohvalnim smatraju to što se u IKS-u u prvi plan stavio razvoj produkcijske, a ne festivalske i prikazivačke kulture, kao i ulaganje u lokalnu produkciju i razvoj mladih autora. Nadalje, osnivanje Istarske kulturne agencije ocjenjuju pozitivnim iskorakom, ali pritom primjećuju da je riječ o agenciji koja ima samo jednu zaposlenu osobu, zbog čega se ne može očekivati da ona u potpunosti ispuni svoju ulogu. Također smatraju pozitivnim to što županijska strategija naglašava umrežavanje i povezivanje aktera unutar kulturnog sektora, kao i očuvanje istarske različitosti i specifičnog identiteta kroz prezentaciju materijalne i nematerijalne kulturne baštine. S druge strane, pojedini sugovornici smatraju da bi ta četiri cilja koja su navedena u IKS-u trebalo bolje elaborirati.

To je adresirano u IKS-u, da ne bude prikazivačka nego produkcijska kultura i da se potiču lokalni ljudi. Ulaganje u produkciju, a ne u festivale.

Iksica je imala četiri cilja, ali oni nisu dobro elaborirani, to bi trebalo puno bolje elaborirati.

Prema toj strategiji možda je trebalo odrediti neke smjernice kuda se mi krećemo i što mi svi skupa radimo.

Nekoliko je eksperata istaknulo da je ključno pitanje svake kulturne strategije pitanje publike, odnosno postojanja potrebe za kulturom. Pritom kao pozitivan primjer kulturne politike izdvajaju program „Kultura u centru“, kroz koji su se nastojali afirmirati novi modeli upravljanja

i uspostaviti civilno-javna partnerstva u kulturi. Djelovanje kulturnih organizacija u tom se kontekstu vidi kao djelovanje za dobrobit cijele zajednice, što se može ilustrirati sljedećim citatom:

Mi jesmo privatna organizacija, ali radimo nešto za dobrobit zajednice.

2.4. PRIJEDLOZI ZA NOVU KULTURNU STRATEGIJU

S obzirom na specifičan cilj ovog kvalitativnog istraživanja, protokol intervjua sadržavao je nekoliko pitanja kojima se nastojalo ispitati kako kulturni eksperti vide novu županijsku kulturnu strategiju i prioritete u kulturnoj politici. Odgovori na postavljena pitanja bila su vrlo sadržajna te je analizom izdvojeno nekoliko tema.

2.4.1. SUSTAV JAVNIH POTREBA U KULTURI

Među akterima koji djeluju u izvaninstitucionalnom sektoru, uključujući predstavnike organizacija civilnog društva i umjetnike, postoji konsenzus da je nužno modificirati postojeći sustav financiranja javnih potreba u kulturi. Mišljenja su da bi natječaji trebali biti transparentniji, a administrativni postupci jednostavniji kako bi se olakšalo umjetnicima i ozbiljnim organizacijama koje iza sebe imaju dugogodišnji rad. Ključna promjena koja bi se trebala dogoditi odnosi se na način donošenja odluka o raspodjeli javnih sredstava, pri čemu bi se odlučivalo na temelju jasnih kriterija, sektorskih analiza i prioriteta koji su zadani aktualnim dokumentima kulturne politike. Problematičnim smatraju i to što sustav javnih potreba u kulturi ne prati tendencije europskih kulturnih politika u pogledu smjernica na kojima se temelje odluke. Umjesto jasnog okvira vrednovanja, odluke se donose po inerciji, što u nepovoljan položaj stavlja nove organizacije i mlade umjetnike koji se po prvi put natječu za dodjelu sredstava.

Poziv za javne potrebe u kulturi bi trebalo jako redefinirati, kulturna vijeća bi trebala imati puno veći angažman i moć, mogu oni i dalje ostati savjetodavni, ali da kreiraju kvalitetne kriterije, trebalo bi se redefinirati i kriterije jer su zastarjeli.

Trebalo bi poticati kreativnost i inovativnost. Ako mi želimo da netko s Bijenala u Veneciji dođe u Istru, moramo nuditi nešto novo, nešto što on još nije vidio. I opet se vraćamo na kriterije financiranja: tko to odlučuje. Najvažniji su ljudi, ljudi koji će donositi politike, osmišljavati ih i provoditi.

Oni su zapečaćeni i nema nikakvih promjena, kao da se čeka da neki ljudi umru da se prestane financirati ono što više ne bi trebalo financirati. Sustav vrednovanja mora biti jasan tako da i organizacija koja ima 12 godina iskustva i mladi čovjek koji tek

ulazi, da oboje imaju šansu. I to je najveći problem, da nema vrijednosnog okvira i da se ne zna što se od nas očekuje.

Akteri na nezavisnoj sceni istaknuli su neravnopravan položaj u odnosu na javne ustanove u kulturi. S obzirom da se ustanove također javljaju na natječaje za financiranje javnih potreba u kulturi koje raspisuju njihovi osnivači, organizacije civilnog društva dovodi se u neravnopravan položaj.

Javnom kulturnom sektoru je osigurano financiranje, s pandemijom ili bez nje, ali nezavisnom kulturnom sektoru, nama koji živimo iz godine u godinu ili iz mjeseca u mjesec, vrlo ćemo se sporo oporavljati. Trebalo bi ukinuti tu granicu između institucionalne i izvaninstitucionalne kulture jer je sve to kultura. Znači, status nas koji radimo u nezavisnom sektoru trebao bi biti isti kao i npr. kustosa u gradskom muzeju ili javnoj ustanovi.

Pojedini eksperti također smatraju da bi trebalo češće provoditi istraživanja kulturnih potreba kako bi se na temelju toga mogle donositi informirane odluke o raspodjeli sredstava.

Trebalo bi raditi mala istraživanja ponude i potreba te da se na osnovi toga donose odluke.

Uz to, većina izvaninstitucionalnih aktera smatra da je nužno povećati udio izdvajanja za kulturu, a naročito za izvaninstitucionalnu i nezavisnu scenu, kao i za kulturne programe koji su od značaja za cijelu zajednicu. Nužnost izdašnjeg javnog financiranja osobito su isticali eksperti koji kulturu primarno definiraju kao javno dobro koje služi cijeloj zajednici, zbog čega se svaka primjena tržišnih modela poslovanja smatra neprihvatljivom.

Neko vrijeme je izgovor lokalnih čelnika kad ih se pitalo za kulturni program bilo: "A vi to morate postaviti tržišno". Kako ćeš kulturno stvaralaštvo postaviti tržišno i kako jedan političar može biti izabran ako tako nešto kaže? Treba biti svjestan na političkoj razini da je kultura proizvod zajednice i za zajednicu i da financiranje kulture treba provesti s jednakom obavezom kao i asfaltiranje ceste ili izgradnju vodovoda.

S druge strane, nekoliko je eksperata istaknulo kako bi trebalo poticati kulturne organizacije na prijavljivanje europskih projekata, uzimajući u obzir ograničenost lokalnih proračuna. Kako samo rijetke organizacije udovoljavaju kriterijima za nositelje projektnih prijava, bilo bi nužno na razini županije osnovati tijelo koje bi pomagalo u pripremi projektnih prijedloga.

Ono što mislim da fali kod nas u Istri je nekakav support vezan uz druge načine financiranja, recimo ovaj program Europska kultura i mediji, koji je odličan program, u njemu sudjeluju određene institucije s područja županije, ali on je prekomplikiran nekakvim udrugama pa bi bilo važno da se tu pojavi neki akter - IKA ili netko drugi - da budu taj support udrugama da se umreže s partnerima iz drugih zemalja, i da ostvare ne samo financiranje nego i povezivanje na međunarodnoj sceni.

Osim toga, treba se sve više okretati europskim projektima u financiranju. A mnogima u kulturnom sektoru je to samo opterećenje. A da to dođe od gore, morate raditi europske projekte, onda bi to radili.

I još nešto: političari često kažu da se trebamo okrenuti EU fondovima. Ali za ozbiljnu pripremu takvih projekata opet je potrebno sufinanciranje. Pogotovo kad se traže ozbiljni partneri iz drugih zemalja, nije tu dovoljno poslati 20 mailova. Prije je postojao ured koji je dijelom pokrивao takve troškove, ali je to ukinuto.

2.4.2. SUVREMENA UMJETNOST I KULTURNA PRODUKCIJA

Rezultati istraživanja pokazuju da među kulturnim ekspertima postoji konsenzus kada se radi o potrebi za izdašnjim financiranjem produkcije kulturno-umjetničkih djela te za stvaranjem okruženja koje je poticajno za razvoj profesionalne umjetničke produkcije. Sudionici istraživanja smatraju da je potrebno povećati financijska davanja za produkciju, budući da se bez većih financijskih ulaganja ne može govoriti o unaprjeđenju kulturno-umjetničkog stvaralaštva. Također, postoji konsenzus kada je u pitanju poticanje suvremene umjetničke prakse. Pojedini akteri iznijeli su i konkretnije prijedloge. Primjerice, osnivanje povjerenstva koje bi prema određenim kriterijima dodjeljivalo sredstva za filmsku produkciju, pri čemu bi posebno trebalo motivirati mlade autore.

Ne možemo dobiti novce za neku ozbiljniju produkciju.

U fokusu bi sigurno trebala biti neka jača produkcija. (...) Jer ako idemo graditi u tom smislu istarsku neku kvalitetu sa svim resursima, čini mi se da bi neki produkcijski dio trebao se ojačati. Ne samo taj festivalski koji je instant.

Ne postoji sustav u kojem bi neki vizualni umjetnik dobio sredstva za produkciju svojih radova. Znači, ulagati u produkciju istarskih umjetnika i kulturnjaka.

Sudionici istraživanja često su naglašavali koliko bi bilo važno pokrenuti produkcijski centar koji bi predstavljao dugoročnu investiciju za jačanje kulturno-umjetničke proizvodnje. Također predlažu da se u tu svrhu iskoriste zapušteni prostori, odnosno da se kroz *brownfield* investicije riješi nedostatak polivalentnog produkcijskog centra. Da je Istri potreban produkcijski centar i veće ulaganje u proizvodnju kulturno-umjetničkih djela, istaknuli su u svojim odgovorima gotovo svi sudionici istraživanja, i to bez obzira na podsektor unutar kojeg djeluju (javne ustanove, civilne organizacije, privatni sektor) i polje djelovanja. Ipak, neki su sudionici istraživanja postavili pitanje financijske održivosti takvog ulaganja te je kao jedna od mogućnosti iznesen prijedlog da se produkcijski centar osnuje putem javno-privatnog partnerstva. Pritom je spomenut projekt kulturnog centra kod Mehanike u Puli, u kojem bi se uredile dvorane i studiji za produkciju, međutim od tog se projekta odustalo.

Definitivno fali produkcijski centar, da bi vi mogli nešto kvalitetno raditi. A opet, pitanje je tko bi to financirao, je li to održivo. Županija ima malo novaca za kulturu, puno manje od gradova.

U Puli se trebao dogoditi jedan kulturni centar koji bi imao uvjete za kvalitetnu produkciju, ali to je nova vlast stopirala. Ne Rojc nego novi Kulturni centar kod

Mehanike nalik na Šišku recimo jer se to jako sviđjelo našoj bivšoj pročelnici. Projekt je napravljen, znači i idejni, ali nova vlast je to stopirala. Ja se nadam da će dobiti te novce kao što se oni nadaju da će ih moći prenamijeniti. A tamo je trebala biti dvorana i za glazbena i za scenska događanja, to bi bilo važno za cijeli kulturni sektor, jer jedino INK ima dvoranu koju bi svi htjeli koristiti, a to nemoguće zbog njihovih programa i nekad su preskupi.

A županija, godinama traju pregovori za taj centar, tražile su se lokacije, i sad koliko god bio omražen taj privatni investitor koji je htio graditi na Valkanama čak je i on najavljivao kod Max Citya, tu se isto najavljivao filmski i produkcijski studio. To bi bilo važno za razvoj nekih kulturnih područja jer primjerice kada dođu strane filmske produkcije, one ovdje ne mogu uzeti ljude da rade na nekim višim zadacima.

Ulaganje u produkciju predstavljalo bi važnu protutežu dominantnom obrascu financiranja festivalske ponude, što je problematičnim izdvojilo više sudionika istraživanja. Premda postoje i uspješni festivali koji podižu razinu kvalitete kulturne i turističke ponude, zbog naglašene festivalizacije ponekad se sufinanciraju festivali koji nemaju osobitu kulturno-umjetničku vrijednost. Osim toga, nekoliko je sugovornika predložilo da se prestane s praksom javnog sufinanciranja komercijalnih glazbenih ili kazališnih festivala, što bi trebalo prepustiti turističkim zajednicama ili tvrtkama u turizmu.

Od tih jako puno programa dvije trećine su vezane ili za turizam ili za lokalne samouprave koje imaju potrebe za održavanjem raznih festivala, fešti itd., dok su kulturni programi nezavisnog kulturnog sektora čak po meni u puno manjem obimu nego što su bili prije 20 godina.

Ulaganje u suvremenu umjetničku scenu također bi predstavljalo nužno odstupanje od dominantnog modela prema kojem se znatan dio javnih sredstava za kulturu dodjeljuje u svrhu očuvanja kulturne baštine i tradicijske kulture. Nova bi kulturna strategija trebala potencirati osuvremenjavanje kulturne ponude kroz posebno osmišljene poticaje namijenjene za produkciju. Sudionici istraživanja ističu kako je ponuda često svedena na prezentaciju kulturne baštine, što ne zadovoljava ni potrebe lokalnih konzumenata ni kulturnih turista koji zanima ne samo baština nego i suvremena kultura prostora.

Ima toliko tih prostora i moglo bi se ulagati u art fairs, čak i u kulturni turizam, ali ne, mi idemo gledati suhozide ili kašune. Ne, u suvremeni kulturni turizam, u ljude koji rade, stvaraju, nove mlade ljude, ne stare, znači veće potrošače.

Jedna malo suvremenija verzija koja je utemeljena na autentičnim vrijednostima. (...) Mora biti nešto dinamično, zanimljivo, up to date, što će te zagolicati da dođeš.

A nama se sve svodi na kulturnu baštinu, ja to razumijem, mi smo bogati baštinom, ali jako puno novaca odlazi na to. A turisti osim kulturne baštine trebaju i suvremenu kulturno-umjetničku ponudu, a toga malo ima u Puli, par nekih svijetlih trenutaka kad je neki festival dva dana, pa ako to ubodete super, ako ne, onda ostaje samo baština.

I možda malo osuvremeniti kulturu, ne samo gledati iza sebe, nego i ispred sebe. Da se osjeti da ta kultura progovara o budućnosti i društvu koje dolazi, govorimo o

robotici, o digitalizaciji, ali naša kultura to ništa ne prati. Kultura u Istri je kao neka starija gospođa koja ima karizmu i sve, ali nije mlada, vrcasta, to je ono što mi fali u odnosu na veća središta. Naravno, baštinu ne treba zanemariti, treba se na njoj graditi, ali i gledati budućnost.

2.4.3. KREATIVNE INDUSTRIJE I PODUZETNIŠTVO

Govoreći o prioritetima buduće kulturne strategije, više je sugovornika istaknulo važnost poduzetništva u kulturi te kulturnih i kreativnih industrija čiji bi razvoj trebalo poticati. Smatraju da je u nadolazećim kriznim vremenima bitno usvojiti poduzetnički pristup kulturi i poticati razvoj kreativnih industrija. Ističu kako je nužno promijeniti uvriježeno shvaćanje kulture kao proračunskog troška ili kao isključivo neprofitne djelatnosti. Kultura može biti generirati profit, a kulturni proizvodi, naročito proizvodi kreativnih industrija, imaju i svoju tržišnu vrijednost od koje ne treba bježati. Pritom smatraju kako bi posebnu pozornost trebalo posvetiti distribuciji i razvoju umjetničkog tržišta kao i poticanju tržišnog plasmana proizvoda kreativnih industrija. Upravo zbog nedovoljno razvijenog tržišta, jedan od iznesenih prijedloga bio je da Županija izdvoji određena sredstva i educira djelatnike u kulturi o razvoju umjetničkog tržišta.

Kultura se još uvijek smatra potrošačkim, kako bih to rekla, ona je uvijek teret nekoj JLS, proračunu županije, države, a to uopće ne bi trebala biti u jednom dijelu, ukoliko se taj poduzetnički dio lijepo postavi, organizira i daju mu se preduvjeti za razvoj.

Mislim da ne možemo izbjeći kreativne industrije i da se svi pomalo trebamo usmjeravati prema tome, bez takvog financiranja nećemo opstati. Cijela situacija u društvu se mijenja, mislim da vrijeme udruga i civilnog društva nestaje i da toga moramo biti svjesni ukoliko želimo opstati i da moramo razvijati neku ideju poduzetništva. Mislim da to mora biti među prioritetima. Ljudi naprosto moraju shvatiti da ta proračunska sredstva koja smo dobivali da će biti sve manja, dolaze nam teška vremena i zbog pandemije i zbog rata i ukoliko se tu ne usmjerimo prema samofinanciranju, mislim da će takvi dionici nestati sa scene.

Kulturne i kreativne industrije svakako, to je pokretač i tu se vrte novci, ali vi da dođete na taj nivo vi trebate omogućiti svim akterima na sceni uvjete za razvoj. Zato se ja nadam da će uspjeti taj produkcijski centar, i to ne jedan jer bi ih trebalo biti više jer je Istra velika.

Ono što je meni jako važno je da se spajaju biznis i turizam sa kulturom, mislim da je to budućnost, da je jako važno osvijestiti da kultura može biti veliki ekonomski faktor i jako doprinijeti boljitku života. Ne samo da stvara kvalitetne sadržaje, nego može biti i prosperitetna.

Kreativne industrije i poduzetništvo u kulturi, to bih izdvojila kao core svega. Ovo drugo će sve doći.

Mislim da ne možemo izbjeći kreativne industrije i da se svi pomalo trebamo usmjeravati prema tome.

Kreativne industrije i poduzetništvo u kulturi, mislim da to pruža fantastične mogućnosti koje nisu ni približno iskorištene. Istra bi tu mogla napraviti veliki iskorak i ponuditi neke prostore pa čak i financijski poduprijeti takve poduhvate i biti predvodnik na nacionalnoj razini.

2.4.4. IZVANINSTITUCIONALNA KULTURNA SCENA

Akteri koji djeluju u civilnom sektoru smatraju da je ključno jačanje nezavisne kulture, budući da se ona najviše otvara suvremenim tendencijama, a ujedno je od iznimne društvene važnosti. Pritom je zanimljivo uočiti kako je među pojedinim akterima zastupljeno mišljenje prema kojem se rad kulturnih djelatnika u civilnim organizacijama prije svega temelji na volonterskoj osnovi, zbog čega nije potrebno izdvajati za plaće i hladni pogon, kao što je to slučaj kod javnih ustanova kojima su osnivači jedinice lokalne ili regionalne samouprave. Premda se djelovanje civilnih organizacija u kulturi uistinu velikim dijelom temelji na dobrovoljnom i neplaćenom radu, kao i na različitim oblicima nesigurnog i prekarnog rada, takav je položaj civilnog sektora posljedica neravnopravnog položaja u odnosu na javne ustanove te je u suprotnosti s tendencijama prema profesionalizaciji civilnog sektora i zahtjevima za ravnopravnim položajem svih kulturnih radnika.

Nezavisni sektor bi trebalo jačati, on je taj koji je dinamičan i koji je suvremen. Kod nas institucije vole preuzimati funkciju nezavisnog sektora (...) ja im za to ne bi dala novce, nego za ono za što su osnovani.

Stavio bih u prvi plan nezavisnu kulturu i suvremenu umjetnost.

Ja sam uvijek veliki pobornik organizacija civilnog društva, mislim da one mogu dati jako puno, baš zbog tog udjela volonterskog rada, pa se financiranje u tom području može usmjeriti baš na programe, a ne na ono što treba institucijama, na hladni pogon i plaće.

Povezano s tim, više je sugovornika istaknulo važnost povećanja proračunskih izdvajanja za rad neprofitnih organizacija kao bitnih nositelja kulturnog života u Istri. Ističu da su civilne organizacije u kulturi u Istarskoj županiji često vrlo kvalitetne i prepoznatljive i izvan lokalnih okvira. Ipak, primjećuju da su samo malobrojne organizacije dovoljno kapacitirane da bi mogle konkurirati na europskim natjecajima.

Prioritet bi trebao biti taj da se proba stabilizirati nezavisni sektor koji bi imao dovoljno kapaciteta za crpiti europske novce. A u cijeloj Istri možete na jednu ruku nabrojati udruge koje imaju te kapacitete.

Mislim da je civilni sektor u kulturi u Istarskoj županiji jako kvalitetan, ima kvalitetnih ljudi i ima velikih uspjeha postignutih na međunarodnoj razini. Taj bi dio trebalo dalje poticati, prvenstveno financijski da se održi i razvija.

2.4.5. RAZVOJ PUBLIKE

Nadalje, kao posebno važni prioriteti nove kulturne strategije istaknuti su razvoj publike, ulaganje u obrazovanje novih kadrova u kulturi te općenito pomlađivanje kulturne scene. Akteri smatraju da je kod djece i mladih od najranije dobi potrebno stvarati potrebe za kulturnim i umjetničkim sadržajima, kako bi se razvijala kulturna publika, ali i kako bi dio mladih postao zainteresiran za rad u kulturi. Pritom smatraju da je važno proizvesti novi upravljački kadar, ponajprije menadžere i producente, ali i ostale stručnjake u polju kulturno-umjetničkih djelatnosti.

Razvoj publike u svakom slučaju. Ja bih tu krenula od baze, od vrtića, škole itd. (...) Najgore je kad kažu: a nema potrebe za tim. Potreba se stvara, dođe sama od sebe. S onim što nudite stvarate potrebu.

Eksperti su u intervjuima često isticali važnost pomlađivanja kulturnog sektora, uključujući i javne ustanove u kulturi i civilne organizacije. Naime, smatraju da su u većem broju organizacija uglavnom zastupljeni isti ljudi koji već nekoliko desetljeća pokreću kulturni život u Istri. Dva su problema koja se s tim povezuju. Prvo, prevelika je ovisnost organizacija o njihovim osnivačima, zbog čega ne dolazi do smjene generacija. Drugo, kulturnom sektoru nedostaju nove ideje i svježina koju bi unijele mlađe generacije. Eksperti stoga smatraju da bi dodatne napore trebalo uložiti u programe razvoja publike i edukaciju mladih, kako bi u ključnim godinama postali senzibilizirani na umjetnost.

Pitanje te okoštalosti, zastarijevanja, gdje su ti mladi ljudi, koliko godina imaju ljudi koji rade u udrugama i ustanovama, mogu li oni napraviti nešto svježije budući da su izašli iz nekog drugog sustava? Pitanje je koliko oni razumiju neke participativne kulturne politike.

Želim da mladi imaju onaj osjećaj da su na pravom mjestu u pravo vrijeme, to je neka moja vizija, to ne stoji u strategiji. Znači, mene zanima produkcija, a ne festivali i prikazivačka djelatnost.

Povezano s temom pomlađivanja kulturnog sektora, kao dodatan problem ističu to što se mladi ljudi nemaju kamo vratiti nakon završene umjetničke akademije, budući da novci koji se ulažu u produkciju nisu dostatni za profesionalno umjetničko stvaralaštvo. Riječima sudionika istraživanja:

Put profesionalnog razvoja je neizvjestan: mogu one otići na akademiju, ali nije jasno gdje će se vratiti nakon toga.

To je dobro jer odlaze na akademije, ali se nemaju za što vratiti. A polako je vrijeme da prepustimo palicu nekim novim generacijama.

Osim toga, smatraju da je u nadolazećem razdoblju potrebno više ulagati u obrazovanje mladih stručnjaka, posebno kulturnih menadžera i producenata. Kako bi se mlade zadržalo u kulturi, nužno je ulagati u lokalnu produkciju i razvoj mladih autora. Potrebno pomlađivanje kulturnih organizacija trebalo bi poticati i kroz programe razvoja publike. Akteri koji djeluju u civilnom sektoru smatraju da bi trebalo više surađivati sa srednjim školama kako bi se mlade potaknulo na sudjelovanje u kulturi. Također drže da bi trebalo bolje valorizirati činjenicu da u Puli djeluje Sveučilište, što omogućuje da se kroz međusektorsku suradnju u projekte uključe studenti, kroz STEM i STEAM projekte. U tom kontekstu posebno važnu ulogu ima izvaninstitucionalni kulturni sektor, budući da su upravo organizacije civilnog društva najvećim dijelom organizatori obrazovnih programa za djecu i mlade u području kulture i umjetnosti, što je pokazalo i anketno istraživanje na uzorku učenika završnih razreda srednjih škola (N = 2600) u šest najvećih gradova na Jadranu.⁴

Trebalo bi jačati nezavisni sektor koji se jedini bavi vanškolskom edukacijom djece u kulturnom i umjetničkom polju. Škole to ne rade, likovni i glazbeni imaju jedan sat tjedno samo u gimnaziji, što je žalosno, jer kreativaca ima i u Tehničkoj i u strukovnoj pa čak i u industrijsko-obrtničkoj koju svi zanemaruju. To je danas STEAM području, ne samo STEM.

2.4.6. UMREŽAVANJE I SURADNJA

Nadalje, akteri iz civilnog sektora ističu nužnost otvaranja kulturnih institucija, s ciljem produblivanja suradnje između udruga civilnog društva i institucija. Osim toga, smatraju da bi kulturne ustanove trebale postati mjesto susreta kako bi ispunile svoju javnu misiju. Pojedini eksperti koji su dobro upoznati s aktualnim trendovima u kulturnoj politici drže da bi trebalo više fokusa staviti na demokratizaciju pristupa kulturi, ali i na jačanje participativnosti u upravljanju kulturnim ustanovama kroz implementaciju različitih modela javno-civilnog partnerstva.

Vraćanje kulturnih institucija narodu u najširem mogućem kontekstu, da se te institucije otvore i da bude jasna njihova uloga u kulturnom i društvenom životu.

Tu je važno početi još od malih nogu, da djeca odlaze u muzeje, na izložbe i slično, jer se tada stvaraju navike. Također, mjesta na kojima se događa kultura trebaju postati

⁴ Rezultati istraživanja objavljeni su u: Tonković, Ž., Krolo, K., Marčelić, S. (2020). *Klasika, punk, cajke: kulturni kapital i vrijednosti mladih u gradovima na jadranskoj obali*. Zadar/Zagreb: Sveučilište u Zadru, Hrvatska sveučilišna naklada.

mjesta susreta. Kao što je rekao ravnatelj Tate Museuma, da je muzej mjesto gdje ljudi odlaze na date.

Također, jačanje infrastrukture i otvaranje ka publici. Mislim da nam nedostaje komunikacija s publikom. Više fokusa treba staviti na demokratizaciju pristupa kulturi. Također i jačati participaciju u donošenju odluka.

Trebalo bi i produbiti suradnju između udruga i institucija. Recimo da kazalište raspíše natječaj za neki specifičan projekt. Udruge koje nemaju dovoljno iskustva mogle bi se tako dodatno educirati. I to umrežavanje je jako bitno. Ali da bi se zajedno radilo trebale imati zajedničke vrijednosti.

Povezano s tim, smatraju da je nužno i dalje aktivno raditi na umrežavanju kulturnih organizacija. Primjerice, jedan od prijedloga je bio da se na razini županije vodi kalendar aktivnosti kako bi se izbjegle kolizije u terminima održavanja sličnih sadržaja. Ne umanjujući važnost umrežavanja, pojedini kulturni djelatnici ističu kako ono samo po sebi ne može riješiti goruće probleme kulturnog sektora, poput nepravedne raspodjele financijskih sredstava, potkapacitiranosti većine kulturnih organizacija ili nerazvijenog umjetničkog tržišta. Osim toga, mišljenja su da umrežavanja ne može biti bez zajedničkih ciljeva i vrijednosti.

Otvorenost i umrežavanje, da ne radi svatko za sebe nego da se povežemo.

Zato mislim da je dobro umrežavanje i mapiranje gdje se što nalazi, nekakav zajednički kalendar da se ne dupliraju datumi da ne budemo konkurencija jedni drugima jer se bavimo sličnim sadržajima.

A ne, oni govore o umrežavanju. Što je to umrežavanje? Razmjena kontakata? Ma šta će mi to, koga da ja umrežim?

3. ZAKLJUČAK

Premda zbog opsega istraživanja nije moguće donositi uopćene zaključke, rezultati kvalitativnog istraživanja provedenog u svrhu izrade nove kulturne strategije Istarske županije upućuju na nekoliko relevantnih smjernica. Kao prvo, pokazale su se bitne razlike među akterima kulturnog sektora s obzirom na njihov pravni status, što je u skladu s rezultatima drugih istraživanja koja su obuhvatila veći broj sudionika iz javnog, civilnog i privatnog sektora u kulturi.

Kada je riječ o organizacijama civilnog društva, na temelju dobivenih nalaza može se zaključiti da je civilno društvo u Puli, a donekle i u drugim općinama i gradovima, vrlo razvijeno. Prema mišljenjima kulturnih eksperata, razvijena civilno-kulturna scena jedan je od bitnih pokretača kulturnog razvoja cijele regije. Međutim, kao što i sami sudionici istraživanja primjećuju,

postoje značajne razlike među organizacijama u njihovim kapacitetima, pri čemu je većina organizacija suviše ovisna o lokalnim i regionalnim proračunima. Kako bi se povećala otpornost organizacija civilnog društva u postpandemijskom kontekstu, u novoj bi kulturnoj strategiji trebalo provoditi aktivnosti usmjerene na jačanje kapaciteta civilnog društva.

Unatoč tome što je u istraživanju sudjelovao tek manji broj predstavnika kulturnih ustanova, iz iskaza većine kulturnih eksperata može se zaključiti da je javni sektor u kulturi nedovoljno učinkovit i prepoznatljiv u pogledu kulturne produkcije. Premda je unapređenje rada institucionalnog sektora bilo navedeno kao jedan od ciljeva prethodne kulturne strategije, iz mišljenja kulturnih eksperata može se zaključiti da je taj cilj tek manjim dijelom ostvaren te da bi u razdoblju koje slijedi trebalo uložiti dodatne napore kako bi javne ustanove mogle adekvatno ispunjavati svoju društvenu i kulturnu funkciju.

Samozaposlene osobe i poduzetnici u kreativnim industrijama upućuju na nedostatno razvijeno umjetničko tržište, ali i na opće nerazumijevanje tržišnih potencijala kulture i kulturnog turizma. Polazeći od stajališta da poduzetnički pristup nije nespojiv s javnim značajem kulture, preporuka je autorice i autora ovog izvještaja da se u novoj kulturnoj strategiji više pozornosti posveti kulturnim i kreativnim industrijama. Imajući u vidu važnost kulturnog poduzetništva, kao i specifične izazove u poslovanju s kojima su se suočile brojne kreativne industrije uslijed pandemijskih okolnosti, predlaže se provedba zasebnog istraživanja kojim bi se ispitale potrebe poduzetnika u kulturi s ciljem donošenja konkretnih mjera podrške u djelatnostima koje se odrede kao strateški bitne.

Na samom kraju ovog istraživačkog izvještaja potrebno je osvrnuti se na pitanje razvoja turizma. S obzirom na gospodarsku ulogu turističke djelatnosti, odnos kulture i turizma zasigurno je jedna od ključnih tema koje je nemoguće izbjeći u promišljanju unapređenja kulturnog sektora u Istri. Kao što je prethodno istaknuto, među kulturnim ekspertima postoji određeno razilaženje u pogledu interpretacije odnosa između javnog značaja kulture i tržišne orijentacije turizma. Polazeći od činjenice da je Istra turistička regija s bogatim potencijalom za razvoj cjelogodišnjih i održivih oblika turizma, a posebno kulturnog turizma, nova bi kulturna strategija trebala posebno promisliti mogućnosti za poticanje takvog turističkog razvoja. Pri tome bi trebalo uključiti sve relevantne aktere kulturne scene, uključujući javni, civilni i privatni sektor. Kao što je istaknuto u prethodnim poglavljima, razvoj kulturnog turizma traži pomno planiranje kulturne ponude koja se temelji ne samo na prezentaciji baštine nego i na suvremenim umjetničkim praksama. Umjesto masovnih festivala i manifestacija zabavnog karaktera, koji nerijetko predstavljaju značajan pritisak po lokalne resurse bez stvaranja dodane vrijednosti, trebalo bi poticati programe koji svojom kvalitetom mogu ne samo privući ciljanu skupinu turista nego i značajno unaprijediti i osuvremeniti kulturnu ponudu. Kao jedan od prvih koraka, predlaže se provedba istraživanja o zadovoljstvu i potrebama turista koji posjećuju različite tipove kulturnih sadržaja u Istri.

Prilog 1: Protokol

1. Možete li se ukratko predstaviti (Vaše iskustvo rada u sektoru?)
2. Kako biste opisali trenutnu situaciju s kulturom u Istri? Čime ste posebno zadovoljni? Čime ste nezadovoljni?
3. Možete li se osvrnuti na utjecaj pandemije na kulturni sektor? (pretpandemijsko razdoblje, pandemija, kako razvijati kulturu nakon pandemije)
4. Možete li izdvojiti neke specifične prednosti i nedostatke kulturnog razvoja Istre?
5. Možete li nam opisati Vašu viziju razvoja kulture u Istri?
6. Možete li se osvrnuti na aktualne dokumente kulturne politike u Istri (i Puli, odnosno drugim gradovima i općinama)?
7. Iz perspektive Vaše djelatnosti, što bi trebalo biti u fokusu nove kulturne strategije Istarske županije?
8. Koji bi, po Vama, trebali biti prioriteti u kulturnoj politici? Možete li predložiti neke konkretne ciljeve i mjere
9. Želite li još nešto dodati?

Prilog 2. Anonimizirani popis sudionika istraživanja

Rbr	Mjesto djelovanja	Polje djelovanja
1	Pula	interdisciplinarno područje; novi mediji
2	Pula	izvedbene umjetnosti
3	Pula	vizualne umjetnosti
4	Pula	izdavaštvo, književnost
5	Pula	film
6	ostale općine i gradovi	interdisciplinarno područje
7	ostale općine i gradovi	izdavaštvo, književnost
8	ostale općine i gradovi	vizualne umjetnosti
9	ostale općine i gradovi	knjižničarstvo
10	ostale općine i gradovi	muzejsko-galerijska djelatnost; kulturna baština
11	ostale općine i gradovi	dizajn
12	ostale općine i gradovi	vizualne umjetnosti